

Norske misjonsorganisasjoners miljøarbeid – hva skjer?

HANS MORTEN HAUGEN

I en kronikk av tre generalsekretærer – i Normisjon, Norsk Luthersk Misjonssamband (NLM) og Det Norske Misjonsselskap (NMS) – i Vårt Land 3. september 2012 presenteres et radikalt budskap. De peker på at «den økologiske krisen ikke kan løses uten å utfordre det gjeldende økonomiske systemet».¹

Det interessante er ikke at misjonsorganisasjonene er opptatte av miljø og rettferdighet; dette er ingen nyhet. Derimot er det interessant at foreslåtte løsninger på problemene i stor grad knyttes til strukturendringer. Samtidig løftes fram det som omtales som kristne idealer: Nøysomhet, nestekjærlighet, arbeidsomhet og hengivelse.²

Jeg vil i denne artikkelen forsøke å analysere hvilke forutsetninger misjonsorganisasjonene har til å bidra til den forandringen de ønsker at skal skje i verden. For misjonsorganisasjoner som har sitt primære mandat å bringe ut evangeliet til andre folk i samarbeid med lokale kirker, er det også relevant å finne ut hvordan miljøperspektivene synliggjøres i deres ulike prosjektarbeider. Et spørreskjema fylt ut av ti av de organisasjonene som er medlemmer i Digni³ – som koordinerer misjonsorganisasjoners og kirkesamfunns relasjoner til Norad – sammen med tilleggsinformasjon de har bidratt med, utgjør hovedkildene for min analyse.

Jeg vil først presentere tre ulike teologiske tilnærminger til kristen forankret miljøetikk. Deretter vil jeg undersøke om og eventuelt hvordan disse tilnæringsmåtene eventuelt reflekteres i misjonsorganisasjonenes utviklingsarbeid, påvirkningsarbeid og teologiske fornyingsarbeid. Det er samtidig viktig å kjenne til andre sider ved misjonsorganisasjonenes arbeid som også har miljødimensjoner, blant annet gjenbruksbutikkene som nå teller 72 butikker hos de tre organisasjonene NMS, NLM og Normisjon.⁴ I tillegg kommer de 42 Fretex-butikkene til Frelsesarmeen. Alle fire begrunner virksomheten som et alternativ til en mentalitet preget av bruk-og-kast.⁵

Selv om miljøengasjementet har vært sentralt i flere norske misjonsorganisasjoner, særlig i NMS,⁶ har Tom Sverre Tomren i sin doktoravhandling rett i at misjonsorganisasjonene i liten grad ble trukket inn i arbeidet da handlingsfeltet miljø, forbruk og rettferd ble løftet fram i Den norske kirke etter Kirkemøtet i 1996.⁷ Artikkelen forsøker å finne svar på om misjonsorganisasjonene kan spille en mer sentral rolle innenfor de norske kirkenes miljøarbeid, og om vi kan spore en miljøvekkelse i organisasjonene.

Teologiske tilnærminger

En fruktbar typologi for teologiske tilnærminger til miljøarbeid presenteres av den amerikanske teologen Willis Jenkins: Økorettferdighet, *kristent forvalterskap* og økologisk åndelighet.⁸ Disse tre tilnærminger vil kort presenteres. Tilnærmingene representerer et bakteppe for å forstå ulike motivasjoner for kristen miljøtenkning, og jeg kommer tilbake til dem mot slutten av artikkelen

Økorettferdighet tar utgangspunkt i at skaperverket har en egenverdi.⁹ Denne forankres blant annet i Guds universelle, økologiske pakt. Denne pakten dreier seg om – som blant andre den tyske teologen Jürgen Moltmann har tydeliggjort – at naturen bør ha krav på et internasjonalt rettighetsvern.¹⁰ En slik forståelse av naturen er en konsekvens av Guds relasjon til sitt skaperverk og vår relasjon til Gud gjennom skaperverket.¹¹ Konsekvenser av et slikt grunnsyn kan bli både et engasjement for sosial rettferdighet og forståelsen av naturen som hellig.¹² Jenkins bruker begrepet *helliggjørelse* for å beskrive kjernen i

økorettferdighet,¹³ og knytter denne tilnærmingen primært til katolsk tradisjon.¹⁴

Kristent forvalterskap knytter miljøengasjement til Guds etiske kallelse. Det dreier seg med andre ord en teosentrisk forståelse, som argumenterer mot både økosentriske og antroposentriske forståelsesrammer.¹⁵ Sentralt er menneskenes spesielle rolle og ansvar for skaperverket, slik Gud har pålagt oss dette.¹⁶ Som kritikk motvektleggingen av kristent forvalterskap, framholdes at den kan medføre den uheldige oppfatning at mennesket står utenfor naturen,¹⁷ og dermed også en generell nedtoning av naturen i skaperverket.¹⁸ Jenkins bruker begrepet *forløsning* (redemption) for å beskrive kjernen i kristent forvalterskap.¹⁹ Denne har sin basis i Guds åpenbaring for menneskene gjennom Jesus Kristus, inklusive Kristi forsoning med og forløsning av skaperverket. Denne tilnærmingen knytter Jenkins til evangelikale kirker.

Økologisk åndelighet springer ut av to tradisjoner. Den første tradisjonen handler om miljørettferdighet, som søker å holde sammen skaperverkets egenverdi og menneskets verdighet, som særlig er utfordringer i det globale Sør. Særlig klimarettferdighet illustrerer dette: De som er minst ansvarlige rammes mest, og klimaendringer har større innvirkning på familier og lokalsamfunn som allerede er sårbare. Den andre tradisjonen handler om en økende erkjennelse av den enkeltes ansvar i møte med fremmedgjøringen fra naturen, fordi den enkeltes forbruk frikoples fra dyrking og høsting, som særlig er utfordringer i det globale Nord. En slik fremmedgjøring kan motvirkes gjennom økt undring over skaperverket. Jenkins innrømmer selv at denne tilnærmingen er den mest sammensatte av de tre.²⁰ Selv om denne tradisjonen også finnes i Vesten,²¹ knytter Jenkins den primært til ortodoks tradisjon. Videre bruker Jenkins forståelsen hos Maximus bekjenneren om menneskenes *guddommeliggjøring* (deification) til å finne kjernen i økologisk åndelighet.²²

Jenkins viser at vårt forhold til skaperverket henger sammen med vårt forhold til Gud, Jesus Kristus og Den hellige ånd. Han sier videre at den erkjennelsen som ligger i disse tre tilnærmingene, som er å regne som et kristent svar på miljøproblemene, også kan lede fram til en utvidet forståelse av den kristne frelsesforståelsen.²³

Utviklingsarbeid

Misjonsorganisasjonenes støtte til utviklingsprosjekter skjer både med egne og med offentlige midler. I «Overordnet strategi for Digni», vedtatt i 2012, er miljø ett av tre «tverrgående tema», og det heter på s. 4: «Prioriterte tverrgående tema skal vektlegges i all virksomhet der det er relevant».

Et eget program for perioden 2012-2014, «Environmental Competence Building Programme», er initiert av Digni, men administreres av NMS. Selv om alle Dignis 19 medlemmer er blitt invitert til å delta, har bare NMS, Normisjon og Areopagos svart at de vil være en aktiv del av programmet.

Miljøtenkningen i misjonsorganisasjonenes operative arbeid ute kan uansett ikke vurderes ut fra dette programmet alene. Som en forberedelse til programmet gjennomførte forskere ved Noragric ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet på Ås i 2009 en evaluering av miljøprosjektene til Dignis medlemmer. Evalueringen – som vurderte prosjektdokumenter for 28 prosjekter, i tillegg til landbesøk til Etiopia og Aserbajdsjan – fant at prosjektene var preget av høy bevissthet og kunnskap, og skapte en enklere hverdag for personer som tok del i prosjektene.²⁴ De fant at miljøforbedring ikke var den primære målsetting for de fleste av prosjektene,²⁵ men miljøforbedring var en reell tilleggsdimensjon. De globale miljøutfordringene var ikke særlig synlige i prosjektene, og misjonsorganisasjonene selv meldte at de hadde liten erfaring med å arbeide med miljøproblemer.²⁶ Videre var prosjektene kjennetegnet av godt samsvar med lokale og nasjonale planer.²⁷ Kanskje noe overraskende fant Noragric-evalueringen at mange prosjekter dreide seg om matsikkerhet og landbruksutvikling. Tre av organisasjonene som meldte at de ikke har kapasitet til å delta aktivt i Dignis miljøprogram, er involvert i prosjekter for å utvikle landbruket: Misjonsalliansen (Bolivia og Vietnam), Himalpartner (Kina) og NLM (Etiopia).

Evalueringen oppfordrer sterkt til økt oppmerksomhet på misjonsorganisasjonenes påvirkningsarbeid i Norge, siden ressursbruk og holdninger i økonomisk sett rike land påvirker levekårene til mennesker i økonomisk fattige land.²⁸ Evalueringen ber om at kirker som prioriterer å løfte fram miljøarbeid får den nødvendige støtte.²⁹

I min egen undersøkelse, med svaralternativer fra 1 (helt

uenig) til 5 (helt enig) er det verdt å merke seg at hele seks av 10 sier seg helt enig i at miljø er prioritert i overordnet strategi for Digni. I vurderingen av miljøtenkningen i egne prosjekter er bildet mer sammensatt. Bare én respondent er helt enig i at de oppfordrer sine partnere til å utvikle miljøprosjekter.

Synspunktene på Environmental Competence Building Programme er også blandet. Respondenter fra de tre organisasjonene som er med i Programmet, gir en relativt positiv vurdering. På spørsmål om det er en styrke eller en svakhet at Programmet ikke koordineres av Digni, er svarene delte. Av to store organisasjoner som ikke er med, sier én seg helt enig i at delegeringen av Programmet er en svakhet, mens den andre sier seg helt uenig i det samme. Dette kan også skyldes ulike forståelser av Dignis generelle rolle. Både kapasitet, vagt programdokument og treghet i oppstarten nevnes i spørreundersøkelsen som årsaker til at noen valgte å ikke bli med, men årsmeldingen for programmet pekte bare på kapasitetsgrunner for å forklare den relativt lave deltakelsen.³⁰ En annen viser til at «det kanskje ikke [var] plass til flere. Alternativt ville bare en partner fra hver organisasjon fått plass.»

Verken Noragric-evalueringen – som var kjent av seks av medlemmene, og som ble gitt en god vurdering hos dem som kjente den – eller Programmet har foreløpig ført til store omlegginger i miljøarbeidet hos Dignis medlemmer, men prosesser er satt i gang, både hos Digni-medlemmene og hos deres partnere.

Påvirkningsarbeid

Påvirkningsarbeid (*advocacy*, også omtalt som talsmannsarbeid) kan klassifiseres som dialog, konfrontering og mobilisering.³¹ Påvirkningsarbeid i denne forstand er derfor langt mer enn lobbearbeid, som handler om systematisk kommunikasjonsaktivitet for å påvirke politikere gjennom direkte kontakt, på egne vegne eller på vegne av en oppdragsgiver.³²

De tre elementene i påvirkningsarbeid skal kort forklares. Dialog kan handle om å presentere og utveksle synspunkter på ny forskning eller ny kunnskap, eller forhandlinger om hvordan man møter en gitt situasjon. Konfrontering omfatter kartlegging av skadelig virksomhet, med krav til endret atferd, synliggjort gjennom negativ omtale i media og demonstrasjoner, og i verste

fall rettsaker eller annen tvisteløsning.³³ Mobilisering handler om bevisstgjøring og bygging av bredere bevegelser. Tradisjonelt utviklingsarbeid kan medføre innsikt i prosjekter som vurderes som skadelige for de berørte mennesker og lokalsamfunn, og slik forankring vil gi større legitimitet til et bredt mobiliseringsarbeid.

Kirkens Nødhjelp definerer påvirkningsarbeid som ett av tre hovedområder for sitt arbeid, mens Dignis medlemmer i sine strategier ikke vektlegger påvirkningsarbeid like mye. Uansett er det interessant å identifisere hva Kirkens Nødhjelp definerer som kriterier for godt påvirkningsarbeid: Det må være rettighetsbasert, forankret i lokale erfaringer, og ha som mål å utfordre de strukturelle årsaker til fattigdom, på lokalt, nasjonalt og globalt nivå.³⁴

Både rettighetstenkning, forankring og strukturendring framstår som sentralt i mye materiale hos Digni.³⁵ Dette betyr ikke at alle Dignis medlemsorganisasjoner har like høy bevissthet disse tankene. Svarene på spørreskjemaet sendt ut til lederne for utenlandsarbeidet viser en viss reservasjon. To av spørsmålene handler om å styrke partnerne i mobilisering og beslutningspåvirkning – der bare én sier seg helt enig – og å formidle deres stemmer overfor det norske samfunn og norske politikere – der to sier seg helt enige. Noen mener at den lokale mobiliseringen er viktigere enn forsøket på å påvirke i Norge. Det er her verdt å peke på at Noragric-rapporten sier at de som rammes av miljøforandringer trenger talspersoner i Norge.³⁶

Digni er med i kampanjen Klimavalg 2013, som fikk tilslutning fra 101 organisasjoner. Selv om Klimavalg 2013 var en avgrenset aksjon, kan det nettverket som ble etablert, danne grunnlag for nye former for samarbeid. Daglig leder for Norsk råd for misjon og evangelisering (NORME, 43 medlemsorganisasjoner), Anne Lise Søvde, uttrykte håp om at misjons-Norge blir med i en folkebevegelse for miljøet.³⁷

29 av organisasjonene som sluttet seg til Klimavalg 2013 er kristent baserte, deriblant tre paraplyorganisasjoner for misjonsorganisasjonene: Digni, NORME og Samarbeid Menighet og Misjon (SMM) som koordinerer samarbeid mellom sju misjonsorganisasjoner og Den norske kirke. Daglig leder i SMM peker på at SMM-medlemmene kan "... fortelle historier fra de som

rammes av klimaendringene i fattige land[...] Dette tror vi kan sette ting i perspektiv for alle velgere fram mot valget [i 2013].”³⁸ Selv om det er rett at historier kan skape nærhet og derigjennom innlevelse, gir intervjuet uttrykk for en nokså forsiktig tilnærming. Samtidig kan det være at SMM som paraplyorganisasjon ikke ønsker å love for mye på vegne av sine medlemmer.

I spørreskjemaet handlet de siste spørsmålene om Klimavalg 2013, som en konkretisering av påvirkningsarbeid. Selv om alle sa at de var glade for at Digni og andre kristne organisasjoner var med i Klimavalg 2013 (sju var helt enige), var det samtidig en viss uro over å bli for partipolitisk, men her sprikte svarene. Fem var nokså enige i at Klimavalg 2013 var for partipolitisk, mens to var helt uenige i det samme.

Det er likevel grunnlag for å hevde at både kirkene og misjonsorganisasjonene har tydeliggjort sine standpunkter særlig om klimarettferdighet i den norske offentligheten. Likevel må det spørres hvor mange av de kristne organisasjonene er det som faktisk deltar i dialogen med beslutningstakere i Norge om miljøspørsmål.

Hva så med den andre dimensjonen ved påvirkningsarbeid, nemlig konfrontasjon? Digni har ved flere anledninger gått ut og kritisert politikeres forståelser av hvilke spørsmål kirken ikke bør ha synspunkter på. Mest interessant er imøtegåelsen av Frp-politikeren Kjetil Solvik-Olsen sin kritikk av Den norske kirkes rolle i klimadebatten. De daglige lederne i Digni og NORME uttalte at Solvik-Olsen gjennom sin spesifisering av hva som utenfor kirkens mandat, søkte å påberope seg teologisk makt, og konkluderte: «Om det er noe vi som kirke skal være med på å utfordre, så er det makt»³⁹ Dette må sies å være uttrykk for konfrontasjon, forstått som avstandtaken fra politikere som bruker teologiske argumenter for å søke å begrense kirkenes rolle.⁴⁰

Også tidligere generalsekretær Rolf Kjøde i Normisjon går i rette med Solvik-Olsen ved å hevde at sistnevnte er på tynn is. Kjøde fortsetter med å peke på hvordan profetene i Bibelen kan fungere som eksempler for oss i dag med sin klare utfordring av makthaverne til fordel for sosial rettferdighet, som i dag må omfatte kritikk mot vekstideologien.⁴¹ Også i et annet innlegg går Kjøde imot vekstspiralen – for å synliggjøre kristne verdier i

klimaarbeidet.⁴² Det å knytte sammen økt oljeutvinning i Norge og vekstideologien som preger hele det økonomiske systemet, må sies å være et klart eksempel på konfrontasjon.

Et påvirkningsarbeid må handle om å bygge brede allianser med strategiske målsettinger og stor synlighet for derigjennom å øke presset på norske myndigheter. Vi er dermed over på mobiliseringsarbeidet. Mobiliseringen rundt Klimavalg 2013-arrangementene rundt om i landet kan tjene som en illustrasjon. En full gjennomgang av alle misjonsorganisasjonenes hjemmesider i dagene før den nasjonale markeringsdagen for Klimavalg 2013, 24. august, viser at ingen misjonsorganisasjoner eller frikirker omtalte denne dagen på sine hjemmesider, men Digni og Norges Kristne Råd la ut heftet *Tro, teologi og klima*.⁴³ Synliggjøringen av Klimavalg 2013 var best på Den norske kirkes hjemmesider, men også NORME var flinke til å informere.⁴⁴ Derfor: Dersom Klimavalg 2013 – som fikk stor oppslutning særlig fra de kristne *organisasjonene* – skal brukes som en test på mobiliseringsevnen for å sikre deltakelse fra *medlemmene*, er det nokså langt igjen før mobiliseringsarbeidet er tilstrekkelig godt.

Til slutt er det interessant hva som sies om påvirkningsarbeid innenfor nytenkningen i misjonsforståelsen, omtalt som «integrrert» eller «helhetlig» misjon. Integrrert misjon kan forstås som betydningen av Jesu død og oppstandelse for den enkelte, for de menneskelige fellesskap vi lever i og for skaperverket.⁴⁵ Uttrykket integrrert eller helhetlig misjon er et godt innarbeidet begrep i den økumeniske bevegelse, men verken Lausanneerklæringen fra 1974 eller Manila Manifesto (Lausanne II) fra 1999 bruker ordene «integrrert misjon» eller «holistisk misjon».⁴⁶ Cape Town-erklæringen (Lausanne III) fra 2010 løfter fram «integrrert misjon». Videre oppfordrer Cape Town-erklæringen kristne til å «benytte legitime midler for å overtale regjeringer til å sette moralske imperativer høyere enn politisk hensiktsmessighet»,⁴⁷ stilt overfor miljøødeleggelse og klimaendring.

Teologisk fornyingsarbeid

Slutterklæringen fra Lausanne III er interessant, særlig fordi den formidler teologisk fornyelsesarbeid. Et sentralt utdrag sier:

Dersom Jesus er Herre over hele jorden, kan vi ikke skille vårt forhold til Kristus fra hvordan vi handler overfor jorden. For å forkynne det evangelium som sier at “Jesus er Herre”, er å forkynne det evangelium som inkluderer jorden, siden Kristi herredømme er over alt det skapte. Omsorg for skaperverket er dermed et kristent anliggende i evangeliet...⁴⁸

Merk at begrepet evangelium her viser til hele det kristne budskapet. En forståelse av at våre handlinger overfor jorden ikke kan skilles fra forholdet til Kristus, utvider den tradisjonelle forståelse av misjonsoppdraget, der forkynnelse av Kristus som frelser framstår som det helt fundamentale.⁴⁹ Samtidig er det verdt å minne om at omsorg for hele mennesket alltid har vært sentralt for misjonsorganisasjonene, slik det var for Jesus Kristus. Vi ser at omsorgen for jorden i Cape Town-erklæringen forstås som avledet av Kristi herredømme over jorden, der svaret for den kristne er «snarlig og profetisk økologisk ansvarlighet»⁵⁰ og «å leve radikalt forskjellig fra verdens veier...»⁵¹ I andre deler av erklæringen forplikter deltakerne seg på å elske hele verden som Gud elsker den.⁵² Det å understreke forvalteransvaret for jorden og omsorg for skaperverket som en del av det kristne budskapet er en klar utfordring overfor en snever forståelse av et kristent misjonsoppdrag og uttrykker en helhetlig misjonsforståelse. Norske misjonsorganisasjoner står for en slik helhetlig misjonsforståelse.

Hvordan har denne nye forståelsen (ansvaret for naturvern) kommet til uttrykk i den norske virkeligheten? En gjennomgang av organisasjonsbladene og hjemmesidene gir ikke grunnlag for å si at det har vært gjort en aktiv innsats for å synliggjøre ansvaret for skaperverket slik det kom til uttrykk i Cape Town-erklæringen. I en bok som formidler inntrykkene hos noen norske deltakere på konferansen – inklusive en norsk oversettelse av selve erklæringen – er tematikken lite synlig. Det er kun mot slutten av misjonsteologen Tormod Engelsvikens kapittel om forsoning at skaperverkteologi løftes fram, og da primært med oppmerksomheten på Jesu Kristi gjenkomst og opprettelsen av det fullkomne fredsriket som vil omfatte alt det skapte.⁵³

Engelsviken, som selv var en av medforfatterne av Cape Town-erklæringen, sier i en annen artikkel hvor han

drøfter skaperverkteologien i større bredde: «Det skal bli interessant å se om dette omfattende misjonsbegrepet vil få praktiske konsekvenser for hvordan for eksempel norske misjonsorganisasjoner driver misjon i praksis.»⁵⁴ Som vi så over, er det ikke lett å få øye på store endringer – med mulig unntak for den tydeligere stemmen i offentligheten når det gjelder klima- og miljøspørsmål. Er det mulig å se andre endringer hos misjonsorganisasjonene?

Både Normisjons tidligere generalsekretær Rolf Kjøde og NLMs generalsekretær Øyvind Åsland ønsker endring i egne organisasjoner, men sistnevnte uttrykker bekymring for at for stor vektlegging kan innebære at han stemples som liberalteolog.⁵⁵ På bakgrunn av intervjuer og dokumentanalyse fant Lillian Dombestein at det er blitt et tydeligere sosialetisk engasjement i misjonsbevegelsen, men ikke at den forståelsen av forsoning eller den forståelsen av kjærlighet overfor skaperverket som Cape Town-erklæringen rommer, har fått fotfeste i misjonsorganisasjonene.⁵⁶

For å finne ut om organisasjonene ønsker hjelp, var det i min undersøkelse også spørsmål om man savnet teologiske refleksjoner i Programmet – noe ingen gjorde. Partnerne melder derimot at de ønsker mer vekt på teologisk refleksjon.⁵⁷ Siden det ikke kunne forventes at de organisasjonene som verken var med i eller interessert i Programmet skulle ha noen formening om innholdet i Programmet, ble spørsmålet til disse formulert annerledes: «Vi er positive til å se miljø og vern om skaperverket som del av vår teologi.» Svarene her var svært positive, med to som svarte «helt enig» og en som svarte «nokså enig». Svarene viser at både bevisstheten og ressursene finnes – på hovedkontorene til organisasjonene. Spørsmålet er om bedehusfolket får forkynt den teologien som rommes i blant annet Cape Town-erklæringen, og hjelp til å finne bibelvers som uttrykker Guds kjærlighet til hele skapningen.

Det er her verdt å minne om at Jesu misjonsbefaling er gjengitt på ulike måter, men det er den som Matteus forteller som er blitt den absolutt dominerende. I Markus 16.15 heter det «Gå ut i hele verden og forkynn evangeliet for alt som Gud har skapt!» Denne versjonen av misjonsbefalingen rommer en skaperverkteologi.

Avisen *Dagen* kan tjene som en illustrasjon på de utfordringer som misjongsgeneralene må forvente å møte i arbeidet for å

løfte fram omsorg for skaperverket som utledet av det kristne budskapet. I en leder i avisen *Dagen* blir Den norske kirkes biskoper kritisert for å målbære et bestemt politisk syn om oljeutvinning som ikke har noen direkte kobling til kristen etikk. «Resultatet blir bare en helt unødvendig frastøting av grupper som kirken er kalt til å nå med sitt budskap. Og da snakker vi faktisk om budskapet om frelsen i Jesus Kristus. Ikke miljøbudskapet.»⁵⁸

Lederen i *Dagen* ble møtt med kritikk – fra Digni:

At deler av kristenfolket strever med å plassere miljøengasjement inn i sin teologiske fortolkningsramme er en kjent sak. At *Dagen* ønsker debatt om kirkens politiske engasjement er også helt fint. Uenigheter må vi kunne leve med og det fins mange gråsoner. Men når *Dagen* på lederplass definerer deler av kirkens politiske engasjement utenfor den kristne etikken reagerer vi med sinne og vantro.⁵⁹

Dette innlegget kan leses som et forsøk på å tydeliggjøre rammene for hva som er teologisk relevant. Dignis svar må sies å samsvare med både en helhetlig misjonsforståelse og med Cape-Town-erklæringens oppfordring om å «ikke skille vårt forhold til Kristus fra hvordan vi handler overfor jorden.»⁶⁰Når generalsekretæren i Digni reagerer med sinne og vantro vises en ektefølt indignasjon over at evangeliet etter *Dagens* forståelse er betydelig innsnevret sammenlignet med det budskapet som formidles i Cape Town-erklæringen. Det er her interessant at tidligere redaktør i *Dagen*, Odd Sverre Hove, er svært positiv til Cape Town-erklæringen, og understreker det som sies om miljøbevissthet, klimabevissthet og global ressursbevissthet.⁶¹

Gjennomgangen viser at NLM er den misjonsorganisasjonen som har gjort mest for å formidle perspektivene fra Cape Town-erklæringen til en norsk virkelighet, tilgjengelig på internett.⁶² Hva som er gjort i forkynnelsesarbeidet i organisasjonene er vanskeligere å måle. Selv om Den norske kirke sitt nyeste misjonshefte er svært positiv til Cape Town-erklæringen og har et eget kapittel om Skaperverket og misjon,⁶³ formidles ikke Cape Town-erklæringens klare formidling om at vårt forhold til jorden og alt levende er en sentral del av det kristne budskapet.

Selv om Den norske kirke løfter fram en jordvendt kristen praksis,⁶⁴ kunne Den norske kirke med basis i Cape Town-erklæringen utfordret en snever misjonsforståelse.

Konklusjon

Misjonsheftet til Den norske kirke framholder misjonsorganisasjonenes kompetanse og nettverk i arbeid med klima og miljø.⁶⁵ Samtidig så vi ovenfor at de ansatte i organisasjonene selv mente de hadde liten erfaring med å arbeide med miljøproblemer.⁶⁶ Vi så også at undersøkelsen viste at det er en viss reservasjon hos noen mot påvirkningsarbeid. Det vil fortsatt være en viss motstand mot å definere misjonsoppdraget for vidt,⁶⁷ siden man da er redd for å gjøre misjonsbegrepet for vidt, men denne motstanden er ikke utbredt.

Artikkelen har vist at oppfordringen til å «ikke skille vårt forhold til Kristus fra hvordan vi handler overfor jorden»⁶⁸ gir en klar teologisk begrunnelse for hvorfor miljøverner en del av misjonsoppdraget.

Det er Jenkins andre tilnæringsmåte, *kristent forvalterskap*, som er mest sentralt hos norske misjonsorganisasjoner, og dette forandres ikke av at noen har valgt å prioritere klimarettferdighet og deltakelse i Klimavalg 2013. Innenfor dette miljørettferdighets-perspektivet er det nettopp konsekvensene for menneskene som det helt sentrale. Samtidig blir impulser både fra økorettferdighet og økologisk åndelighet mer synlige i norsk kirkelig virkelighet.

Noter

- 1 Kjøde, Rolf, Øyvind Åsland og Jeffrey Huseby (2012). «Klima og rettferdighet». *Vårt Land* (3. september), som fortsetter: «Vi løser ikke klimakrisen uten en ny samfunnsmodell, som gir sann mellommenneskelig velstand uten fortsatt økonomisk vekst for oss rike.» Merk at ordet radikal er valgt bevisst også fordi det brukes i kronikken: «Å handle i henhold til det vi tror på er radikalt...»
- 2 Kjøde et al. (2012).
- 3 Malen til spørreskjemaet kan sendes; kontakt forfatteren. Spørreskjemaet ble sendt utenlandslederen eller tilsvarende i begynnelsen av juli 2013, og spørsmålene omfatter både en kartlegging av miljøtenkningen i egen organisasjon/kirkesamfunn, påvirkningsarbeid og teologi, og spesifikke spørsmål avhengig av om organisasjonen/kirkesamfunn er aktiv i Digni sitt Miljøprogram (3 respondenter), ikke aktiv, men interessert i Digni sitt miljøprogram (4 respondenter), og ikke interessert i Digni sitt Miljøprogram (3 respondenter).
- 4 NMS har 42 butikker, mens NLM har 26 og Normisjon tre, i tillegg til sju gjenbrukslagre knyttet til nettbutikken Galleri Normisjon.
- 5 Se begrunnelsene her: <http://www.nms.no/miljoe/category662.html>; <http://nlm.no/gjenbruk/infoartikler/misjonsentralen-gjenbruk>; http://www.normisjon.no/index.php?kat_id=25&art_id=52325; <http://www.fretex.no/gi-til-fretex/miljo/forbruk-og-gjenbruk>.
- 6 Som et eksempel, se Aano, Kjetil (2007). «Økoteologi og kristen misjon.» i Mæland og Tomren (red.), *Økoteologi – kontekstuelle perspektiver på miljø og teologi* (Trondheim: Tapir), 161-177.
- 7 Tomren, Tom Sverre (2013). *Frå skaparteologi til økoteologi? Ein analyse av miljøfråsegnene til Den norske kyrkja i perioden 1969–2007*, Dr.avhandling (Stavanger: Misjonshøgskolen); merk at artikkelforfatteren var saksforbereder av saken Forbruk og rettferd (KM 10/96) før og sekretær for saken under Kirkemøtet i 1996, og arbeidet med oppfølging i etterkant.
- 8 Termene på engelsk er *Ecojustice*, *Stewardship* og *Ecological Spirituality*. Se Jenkins, Willis (2008). *Ecologies of Grace. Environmental Ethics and Christian Spirituality* (Oxford & New York: Oxford University Press); merk at Jenkins har bistått flere misjonsorganisasjoner.
- 9 Forfatteren velger her å bruke Kirkens Nødhjelps oversettelse av det engelske »integrity of creation».
- 10 Moltmann, Jürgen (1997). *The Source of Life. The Holy Spirit and the Theology of Life* (Minneapolis: Fortress Press), 121; Moltmann, Jürgen (1993). *The Way of Jesus Christ. Christology in Messianic Dimensions* (Minneapolis: Fortress Press): 307-308.
- 11 Rasmussen, Larry (1996). *Earth Community, Earth Ethics* (Maryknoll: Orbis Books): 292; se også Gustafson, James (1996). *A Sense of the Divine: The Natural Environment from a Theocentric Perspective* (Cleveland: Pilgrim Press): 148.
- 12 Dombestein Lillian (2012). *Misjon i klimakrisens tid. En empirisk un-*

- dersøkelse av forståelsen av misjon i vår tid*, masteroppgave i kristendomskunnskap (Oslo: Det Teologiske Menighetsfakultet): 125, kritiserer Tomren, basert på at hun forstår Tomren som å mene at naturen er hellig.
- 13 Jenkins (2008): 72-74.
- 14 Jenkins (2008): 19.
- 15 Bakken, Peter (2005). «Stewardship» i Taylor (red.) *Encyclopedia of Religion and Nature*, Vol. 2 (New York: Thoemmes Continuum): 1598-1599. Den teosentriske forståelsen løftes fram av Haugen, Hans Morten (2009). «Vern om skaperverket.» Johannessen, Jordheim og Karsrud Korslien (red), *Diakoni – en kritisk lesebok* (Trondheim: Tapir): 106.
- 16 Her er det verdt å løfte fram 1. Mos 2,15 («dyrke og passe...»), framfor den mer kjente teksten i 1.Mos 1,28 («fyll jorden og legg den under dere!»), men merk de siste tre versene i 1. Mos 1 («alt som har livsånde i seg...»).
- 17 Bakken (2005): 1599.
- 18 Se Moltmann, Jürgen (2000). «God's Covenant and Our Responsibility». i Berry (red.) *The Care of Creation* (Downers Grove: Inter-Varsity Press): 109-112, som kritiserer Evangelical Declaration on the Care of Creation, som ble vedtatt i 1994.
- 19 Jenkins (2008): 85 peker på at forløsning er knyttet til måter Gud møter verden på («God's encounter with the world»), primært gjennom Jesus Kristus. Jesu kall til omvendelse fra alt som ødelegger skaperverket, Jesu forbildeeksempel og Jesu seier over dødskreftene og forsoning med skaperverket er konkrete uttrykk for Jesu virke i verden.
- 20 Jenkins (2008): 94.
- 21 For et eksempel på et bidrag til økologisk spiritualitet, se Haram, Arnfinn 2008: «Å røre ved Guds kappe». *Strøk* 2, nr. 1: 42.
- 22 Jenkins (2008):22 spesifiserer deification til å innebære at det er gjensidig forsterkende bånd mellom å opplevefellesskap med naturen og med Gud («communion with creation becomes part of union with God»).
- 23 Jenkins (2008): 235. Det finnes bibelvers som nettopp omtaler Kristi forsoning med skaperverket; se 2. Kor, 5,19a («For det var Gud som i Kristus forsonte verden med seg selv»)og Kol 1,20 («ved ham ville Gud forsonne alt med seg selv»); og bibelvers som omtaler at skaperverket lider; se Rom 8,20a og 21a («Det skapte ble underlagt forgjengeligheten ...også det skapte skal bli frigjort fra slaveriet under forgjengeligheten...»).
- 24 Aune, Jens B. og Trygve Berg (2009). *The Environment and Development Link in BN-funded Projects* (Ås: Noragic, UMB): 4.
- 25 Helsefremming ble funnet å være sentralt i 23 av de 28 prosjektene; se Aune og Berg (2009): 11.
- 26 Aune og Berg (2009): 9.
- 27 Aune og Berg (2009): 5.
- 28 Aune og Berg (2009): 26; se også 25.
- 29 Uttrykket som brukes er «technical and financial support»; se Aune og Berg (2009): 26.

- 30 Digni (2012a). *Annual Report 2011-12, Environmental Competence Building Programme* (Oslo: Digni), 5.
- 31 Kirkens Nødhjelp (2011). *Global Strategy 2011-2015* (Oslo: Kirkens Nødhjelp): 33.
- 32 Backer-utvalget (2012). *NOU 2012: 12: Ventetid – et spørsmål om tillit. En evaluering av statens karantenerregelverk* (Oslo: Departementenes servicesenter): 102. «Det finnes ingen allment akseptert definisjon av hva som er å regne som lobbyvirksomhet».
- 33 *Ett eksempel på et slikt tviesteorgan er det norske kontaktpunktet for OECDs retningslinjer for multinasjonale selskaper.*
- 34 Kirkens Nødhjelp (2011): 34.
- 35 For rettighetsforankring, se Digni (2007). *Overordnet strategi for Bistandsnemnda for perioden 2007 – 2011* (Oslo: Digni): 3, som spesifiserer som ett av tre delmål blant annet å fokusere på «rettighetsbrudd blant de sårbare og marginaliserte målgruppene». I den gjeldende overordnede strategien (*Overordnet strategi for Digni, vedtatt 26.04.12* (Digni 2012c) er menneskerettigheter bare nevnt en gang – i innledningen – men Dignis generelle kriterier (*Støtteformer og kriterier* (Digni 2008)) legger stor vekt på rettigheter. For et tydelig strukturfokus, se Lemvik, Jørn (2013). «Grådige menn med makt». *Digni Bulletin* 3-2013, som identifiserer «grådige menn med makt» som «roten til mye av de problemene vi ser omkring oss»; se også Raddum, Grete, Kristian Larsen, Jacob Smørdal, Stein Hinderaker, Ragnhild Mestad, Anne Brit Hatleskog og Jakob Vea (2013). «Tung kamp mot pengemakten». *Vårt Land* (16. august).
- 36 Aune og Berg (2009): 25; se også 5. Advocacyarbeid fra Sør overfor beslutningstakere i Nord omtales som «mission from the margins»; se Mæland, Bård (2014) «Misjonens forgrønning – norske og økumeniske perspektiver» *Luthersk kirketidende* 149, nr. 3:65; se også Mæland, Bård (2012), «Misjon for miljø?» *Nytt norsk kirkeblad* 40 nr. 6: 8.
- 37 Klimavalg (2013a). *Anne Lise Søvde, daglig leder NORME*; <http://klimavalg2013.no/anne-lise-sovde-daglig-leder-norme>; intervjuet avsluttes med: «Jeg synes det er spennende å se om denne alliansen er noe som kan skape en folkebevegelse for miljøet. NORME vil jobbe for at misjons-Norge blir med i en slik folkebevegelse!»
- 38 Klimavalg (2013b). *Knut Hallen, daglig leder i Samarbeid for Menighet og Misjon (SMM)*; <http://klimavalg2013.no/knut-hallen-daglig-leder-i-samarbeidsrad-for-menighet-og-misjon-smm/>.
- 39 Lemvik, Stig og Anne-Lise Søvde (2013). «Solvik-Olsens kortslutning » *Vårt Land* (7. februar).
- 40 Det er også interessant at i begrunnelsen for Dignis Miljøprogram, *Environmental Competence Building Program Program for Diakonia and Development* (Digni (2012d)): 25, vises det til dokumentet *Diakonia in Context* (Det lutherske verdensforbund (2009) [norsk 2010-versjon: http://www.menighetogmisjon.no/wp-content/uploads/2012/11/diakoni_kontekst_2010_norsk_web.pdf]; ikke til Det lutherske verdensforbund

- (2004). *Mission in Context. Transformation, Reconciliation, Empowerment*; http://193.73.242.125/LWF_Documents/DMD-Mission-in-Context.pdf. Selv om budskapene i de to heftene sammenfaller er diakonidokumentet tydeligere på politisk diakoni; se norsk 2010-versjon: 82-83.
- 41 Kjøde, Rolf (2013a). *På tynn is om kyrkjeleg mandat* (9. februar); www.verdidebatt.no/debatt/cat1/subcat2/thread362109/#post_362109. Solvik-Olsen svarer ved å kritisere kirkens bruk av virkemidler, ikke målsettingene for kirkens miljøengasjement. Han opplever det som snevert og ekskluderende å oppfatte kritikk av virkemidlene som kritikk av målsettingene; se *ibid*, som viser den etterfølgende debatten.
- 42 Kjøde, Rolf (2013b). «Forbruk og ansvar» *Vårt Land* (22. februar); www.verdidebatt.no/debatt/cat1/subcat5/thread305317/#post_305317.
- 43 Heftet finnes på: http://issuu.com/kirken/docs/klimarettferdighet_magasin/?e=1937410/3993476 og er utgitt av Skaperverk og bærekraft-prosjektet i regi av Den norske kirke, Norges Kristne Råd og Kirkens Nødhjelp. Normisjon la ut oppropet Be for valget 2013, støttet av 15 organisasjons- og kirkeledere, og med oppfordring om «å forvalte naturressursene rett og bevare skaperverket...»; http://normisjon.no/index.php?kat_id=25&art_id=53714.
- 44 Merk at NORME-nytt informerte om den nasjonale aksjonsdagen 24. august allerede i mai; skrev om Klimavalg 2013 i februar og april; og informerte om arrangementene i Oslo i august 2013.
- 45 Cape Town-erklæringen, gjengitt i Ekenes, Engelsviken, Jørgensen og Kjøde (red.) (2011). *Misjon til forandring. Refleksjoner og visjoner fra Lausanne III* (Skjetten: Hermon): 242; [heretter Ekenes et al. 2011]; se også 238, der omsorg for skaperverket omtales som del av misjonsopdraget. Kirkemøtet 2012 vedtok at det skulle lages ressurs- og studiemateriell som formidlet Cape Town-erklæringen til menighetene; se Den norske kirke (2012a). *KM 07/12: Misjon til forandring – Utfordringene fra Edinburgh 2010*, 4; se også Den norske kirke (2012b). *Misjon til forandring*; www.menighetogmisjon.no/wp-content/uploads/2012/11/Misjon_til_forandring_hefte.pdf.
- 46 For en klargjøring av opprinnelsen til holistisk misjon, se Mæland, Bård (2014). «Misjonens forgrønning – norske og økumeniske perspektiver» *Luthersk kirketidende* 149, nr. 3: 62.
- 47 Ekenes et al. (2011): 267.
- 48 Ekenes et al. (2011): 241-242. Merk at slutterklæringen fra Lausanne III består av to deler, en del (For den Herre vi elsker, Trosbekjennelse fra Cape Town) som ble ferdigstilt før konferansen i Cape Town og en del (For den verden vi tjener, Cape Town-kallet til handling) som er basert på det som kom fram under selve konferansen. Begge finnes på s. 227-294 i *ibid.*, i en «offisiell norsk oversettelse» (Engelsviken, Tormod (2011a)). «Cape Town-erklæringen – en utfordring til evangelikale kristne» *Innsyn* nr. 46: 30-36, 30n1.
- 49 Jenkins (2012): 341; se også Thoresen, Frank Ole (2013). «Misjonsbegrep

til besvær» *Vårt Land* (3. juli), som tydeliggjør misjonsoppdraget som: «[u]tbre Guds rike i områder med liten kristen tilstedeværelse» og «formidlingen av evangeliet om frelsen i Kristus». Thoresen presiserer i en epost til forfatteren av 8. september 2013: «Jeg har ingen problemer med en holistisk misjonsforståelse. Jeg anser diakonien som en integrert del av den kristne kirkes misjonsoppdrag, og jeg anser miljøarbeidet som en del av diakonien». En langt klarere kritikk kommer fra Yri, Norvald 2012: «Kall til misjonsfolket?» *Vårt Land* (3. juli), som ser med bekymring på at misjonsledere vil delta i det «endelause populære miljøgnålet» og advarer mot å «la seg lure bort frå kallet...»

- 50 Ekenes et al. (2011): 242.
- 51 Ekenes et al. (2011): 282; se også 268, som bekrefter misjonskallet hos kristne som arbeider for rettferdig ressursfordeling og art- og områdebevaring.
- 52 Ekenes et al. (2011): 245; se også The Lausanne Movement (2012), *Global Consultation on Creation Care and the Gospel. Call to Action*, som i avsnitt 5 ber kirkene «promote 'environmental missions' as a new category within mission work...»
- 53 Engelsviken, Tormod (2011b). «Forsoning og enhet i en splittet verden». i Ekenes et al. (red.), *Misjon til forandring. Refleksjoner og visjoner fra Lausanne III* (Skjetten: Hermon), 118-119. Underkapitlet har tittelen 'kosmisk forsoning'.
- 54 Engelsviken (2011a): 35.
- 55 Dombestein (2012); se også *Vårt Land* 2012: «NLM-General vi ha grønn teologi» (25. juni; intervju med Lillian Dombestein).
- 56 Dombestein (2012): 124. For en klargjøring av at forsoningen omhandler tre relasjoner; til Gud, til medmenneskene, og til skaperverket, se Redse (2011) *Mennesket i Guds verden*, 3. utg [1. utg 1999] (Oslo: Lunde).
- 57 Informasjon fra Kristian Larsen, fagrådgiver i Digni.
- 58 *Dagen* (2013). «Leder: Kåpekleddede politikere» (5. februar).
- 59 Lemvik, Jørn og Kåre Eriksen (2013). *Selektiv kristen etikk*; www.digni.no/newsread/news.aspx?docid=10635.
- 60 Ekenes et al. (2011): 242.
- 61 Hove, Odd Sverre (2011). «Verdensmisjons-program for det 21. århundret. En journalistisk presentasjon og vurdering av konferansedokumentet Cape Town Commitment 2010». *Innsyn* nr. 46: 37-45: 43.
- 62 Særlig viktig er *Innsyn* nr 46, som omhandler både Cape Town-konferansen og to andre misjonskonferanser holdt i 2010, i Tokyo og Edinburgh; se: <http://fih.fjellhaug.no/wp-content/uploads/2012/02/Innsyn-2011-1.pdf>.
- 63 Den norske kirke (2012b): 14-15.
- 64 Begrepet kom fra Korsvei-bevegelsen (hvor artikkelforfatteren var styreleder 2006-2009); se stiftelsen Korsvei (2007). «Åpent brev til Kirkemøtet: Vær jorden tro», *Norge i Dag* (12. november); se også Den norske kirke 2007 Den norske kirke (2007). *KM 04/07: Truet liv - troens*

svar. Kirkens vitnesbyrd i lys av klimaendringer og arbeid med miljø, forbruk og rettferd, 4 og Den norske kirke (2012c). KM 04/12: Skaperverk og bærekraft – revidert prosjektplan:4-5.

65 Den norske kirke (2012b): 15.

66 Aune og Berg (2009): 9.

67 Yri (2012).

68 Ekenes et al. (2011): 242.

*Hans Morten Haugen (1971), cand.polit, UiO 1995, dr.jur, UiO 2006; arbeidet i Mellomkirkelig råd for Den norske kirke 1996-2002; som Representant i Jerusalem for Kirkens Nødhjelp (2005-2006); og som 1.amanuensis ved Diakoniprogrammet ved Diakonhjemmet Høgskole (2006 til i dag). Etter at artikkelen ble skrevet er han trukket inn i Digni-evalueringen «Strategic Thematic Learning Evaluation of Rights Based Approach». Har skrevet *Makt, rett og livsvilkår (Fagbokforlaget 2008); under utgivelse: Kampen om utviklingen. Teorier, strategier og globale utfordringer (Cappelen Damm Akademisk 2014).**

Norwegian mission organizations' environmental work—what happens?

Embedded in three approaches to Christianity and environment, *ecojustice*, *Christian stewardship* and *ecological spirituality*, the article analyzes three dimensions of Norwegian mission organizations' work: project implementation, advocacy and theological renewal. Based on a questionnaire filled in by ten of the mission organizations' head of international programs, the article finds that there are some changes. As concerns project implementation, no substantive changes are reported, and it is too early to assess the outcomes of the ongoing «Environmental Competence Building Program Program for Diakonia and Development», which formally comprises only three of the mission organizations. In the realm of advocacy, the support from several mission organizations as well as the three umbrella organizations for the «Climate Election 2013», and the mission organizations' higher visibility on environmental issues in the public domain indicate a higher awareness. On theological renewal, there is a perception at the head office in the mission organizations that there is an adequate reception of new theology, but this does not necessarily apply to the perceptions among the ordinary members in Norway and among members of the partner churches abroad.